

Ольга Кізь,

кандидатка психологічних наук,
доцент кафедри психології
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
керівниця Школи гендерної рівності

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЮНАЦТВА

На тлі вкорінених традицій та реалій розвитку сучасного українського суспільства визріла гостра потреба створення системної концепції жіночого й чоловічого лідерства, яка б розглядала соціально-психологічні умови самоактуалізації та детермінанти розвитку лідерського потенціалу кожної особистості незалежно від її статі. Рівноправна участь жінок і чоловіків в усіх сферах життєдіяльності суспільства і держави, досягнення фактичної, а не лише декларованої їх рівності в соціальній, економічній, правовій, політичній сферах є важливими умовами і гарантією утвердження демократії в Україні.

Наші жінки, довгий час перебуваючи на узбіччі консервативного українського політикуму, потерпали від невиважених рішень, прийнятих чоловічою більшістю. Та для сучасної освіченої українки прийшов час розглядати себе не пасивним об'єктом чоловічого впливу, а активним суб'єктом суспільного і політичного життя країни, здатним творити спільно з чоловіком новий тип політичної культури, протилежний патріархальному та підданському, – активістський.

Аналіз наукової літератури, дотичної до проблеми лідерства, дозволяє констатувати, що імпліцитно означений феномен у тому чи іншому ракурсі активно обговорювався в контексті досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, чиї роботи прицільно присвячені феномену лідерства (І. Вешлер, С. Доннелл, П. Друкер, Г. Кунц, К. Левін, Ф. Массарик, Р. Стогділл, Р. Танненбаум, Ф. Тейлор, Дж. Террі); проблемам політичного лідерства (Г. Авцинова, Т. Адорно, О. Булавін, М. Вебер, О. Вознесенська, Л. Гозман, Б. Дізраелі, М. Еделман, І. Жадан, Г. Лассуелл, Д. Ольшанський, О. Петрунько, М. Слюсаревський, В. Татенко, Н. Тригубова, П. Фролов, О. Шестопал); проблемам жіночого лідерства (К.Бартолі, Т.Бендас, Д. Віткін, О. Здравомислова, Р. Кентер, Д. Левінсон, Д. Мартін, А. Менегетті, І. Тюріна, Е. Чугунова, В. Шаховий, А. Шестаков, Г. Штайнс, О. Ярош); ґендерним аспектам лідерства (Ш. Берн, Дж. Боумен, Р. Гаджиева, Я. Джорстан, Е. Іглі, В. Каган, Л. Карамушка, І. Кон, Д. Мак-Кленд, Д. О'Лірі, Дж. Роузнер, С. Суттон); формуванню ґендерної ідентичності лідера (С. Бем, Т. Говорун, О. Кікінежді, І. Кльоцина, В. Кравець, Дж. Спенс, В. Татенко).

Беручи до уваги цінний пласт презентованих наукових доробок, нас цікавить практичний аспект проблеми: як допомогти сучасній молодій

людині (як дівчині, так і юнакові) розкрити свій особистісний потенціал, обрати активну життєву позицію та розвивати лідерські якості з метою самоактуалізації. Актуальність практичного вирішення означених завдань зумовлена і тим, що студентська молодь становить значну частину виборців, є доволі активною в політичному плані соціально-демографічною групою, динамічним елементом соціальної структури суспільства і в майбутньому, ймовірно, поповнить лави політичних лідерів.

В означеному контексті вбачаємо цінним напрацьований досвід Школи ґендерної рівності ТНПУ імені Володимира Гнатюка (ШґР) з надання методичної допомоги в питаннях ґендерного виховання дітей різних вікових груп та студентської молоді, організації та проведення навчальних тренінгів, семінарів, проведення круглих столів та брифінгів для волонтерів, їх ґрунтовної підготовки до пропагування еґалітарних ґендерних орієнтирів серед однолітків.

ґендерні знання дають змогу студентству, по-перше, керуватись ідеєю рівних прав і можливостей в освоєнні різних сфер життєдіяльності (побудові стосунків, навчанні, спорті, студентському самоврядуванні, громадській активності тощо), по-друге, пізнавати, будувати і випробовувати своє «Я» в найрізноманітніших ситуаціях, по-третє, сповідувати і втілювати в життя принципи партнерства, рівноправності статей від шкільної/студентської лави до власної родини, по-четверте, розвивати власний лідерський потенціал та формувати установку на активну участь у суспільному і політичному житті країни. Діяльність ШґР націлена на активізацію позиції суб'єктності – самовизначення як студента/студентки, так і викладача/викладачки.

Найефективнішою просвітницькою технологією для роботи з юнацькою аудиторією ми вважаємо тренінг як інтерактивну взаємодію учасників з метою їх особистісного розвитку, реального засвоєння системи ґендерних цінностей, апробації нових моделей поведінки, розвитку ґендерної сензитивності як чутливості до дискримінації. Зміст, методи та прийоми розвиваючих та суб'єктно-орієнтованих технологій ґендерної просвіти спрямовані насамперед на те, щоб шляхом використання життєвого досвіду студентів/студенток допомогти становленню їх еґалітарних поглядів на взаємини статей, реалізації лідерських якостей та відстоювання громадянських прав в умовах сучасного політичного життя країни.

ґендерний тренінг створює сприятливі умови для вироблення у студентів обох статей способів і форм паритетної взаємодії у міжстатевих відносинах, формування неупередженого ставлення до можливостей та статусу людини незалежно від її статевої належності, переконаності у необхідності присутності і чоловіків, і жінок у економічно-політичній площині буття. Основними орієнтирами обрано становлення еґалітарної свідомості, морально-духовної зрілості, ґендерної культури і

ґендерних компетентностей, рефлексивне і проектує ставлення до самоосвіти, забезпечення кожній особистості свободи вибору.

Стрижнем просвітницької діяльності ШГР з формування ґендерної компетентності студентської молоді є комплексна тренінгова програма «Формування ґендерної культури молоді», апробовані блоки якої нами презентовано педагогічній громадськості задля обміну досвідом у друкованих та електронних виданнях, у майстер-класах під час міжнародних та веукраїнських конференцій, що проходять з ініціативи чи на базі ТНПУ імені Володимира Гнатюка. Змістове наповнення цілісної програми розкривається в її окремих тренінгових блоках: «Я – юнак, я – дівчина, я – особистість», «Основи ґендерної культури», «ґендерні стереотипи: від усвідомлення до подолання», «Ні – проявам індивідуального, суспільного та інституційного сексизму!», «ґендер та професійна кар'єра», «Асертивність – оптимальна стратегія ґендерної поведінки», «Основи сімейного щастя: ґендерний підхід», «Лідерство крізь призму ґендеру», «Репродуктивне здоров'я у ґендерному ракурсі», «ґендерному паритету – бути!».

Мету тренінгового блоку «Лідерство крізь призму ґендеру» вбачаємо в аналізі реальних можливостей жінок та чоловіків проявити себе лідерами в різних сферах суспільного життя. Завдання занять: сприяти руйнуванню стереотипу щодо більшої здібності чоловіків та меншої здібності жінок до успішного керівництва і лідерства; допомогти усвідомленню перешкод на шляху жінок до політичного лідерства в Україні; утверджувати переконаність в тому, що лідери-жінки не поступаються чоловікам ні за лідерським стилем, ні за ефективністю діяльності.

У ході ґендерних тренінгів, які є концептуально, логічно, тематично та структурно пов'язаними заняттями, учасники мають можливість отримати нові знання, критично оцінити свої ставлення, ідеї, поведінку з метою їх корегування й оновлення, змінити або посилити шкалу оцінок і цінностей, проявити свої здібності, продемонструвати найсильніші сторони особистості, отримати визнання та підтримку від інших учасників і тренера, розвивати власний лідерський потенціал. Для інтерактивних вправ та інформувань із ЗМІ, онлайн-простору, друкованих видань та безпосередніх зустрічей із реальними лідерами обрано життєві історії громадських діячок, депутаток, експерток, компетентних фахівчинь у владі, через аналіз діяльності яких учасники придуть до розуміння важливості однакової ролі жінок та чоловіків у соціально-політичному житті країни. У ході тренінгових занять розглядаються умови актуалізації та розвитку особистості жінки-лідера, впливу жінки на діяльність колективу, мотиви її поведінки, ставлення до себе та до інших, проблеми і труднощі, що виникають на її шляху до лідерства.

Зміст, методи та прийоми розвиваючих та суб'єктно-орієнтованих технологій ґендерної просвіти сприятимуть становленню еґалітарних поглядів студентства, розвитку особистісного потенціалу, стимулюванню

активності, прагненню до самовираження та самореалізації, формуванню громадянської свідомості та потреби реалізувати себе заради добробуту, процвітання та сталого розвитку українського суспільства.

Окремі фрагменти тренінгових занять блоку «Лідерство крізь призму ґендеру»

Інтерактив «Портрет політичного лідера» (30 хв.)

Слово тренера. Образ людини виникає в нашій свідомості в ситуації спілкування як результат взаємодії та комунікації. Формування образу політиків ускладнюється фактом значної опосередкованості цього процесу засобами масової комунікації (інтерпретація поведінки та вчинків, елементів зовнішності), за мінімальної можливості безпосереднього спілкування з політичними акторами. Виборці сприймають політичних лідерів крізь призму медійної, політичної та соціальної реальності. Успіх лідера за цього залежить меншою мірою від змісту його політичних послів, а більшою мірою – від того, як його презентовано ЗМІ, як здійснено самопрезентацію та як це сприйнято і проінтерпретовано виборцями. Таким чином, громадяни орієнтуються, насамперед, на особистість політичного лідера, його імідж.

Дії тренера. Тренер об'єднує учасників у дві малі групи та звертається до груп із завданням: «Складіть якомога повніший перелік рис/характеристик типового політичного лідера-чоловіка (1-ша мала група), політичної лідерки-жінки (2-га мала група), записуючи їх на ватмані у ліву колонку. У правій колонці зазначте ті характеристики, які є небажаними для збірного образу лідера».

Коли перелік буде складено, тренер просить обрати спікера у кожній малій групі для презентації портрета лідера. Після презентацій тренер ініціює проведення глибокого аналізу складених портретів та групове обговорення.

Орієнтовні питання для обговорення

- Які якості/характеристики переважають в ґендерному портреті чоловіка-політичного лідера?
- Які якості/характеристики переважають у ґендерному портреті жінки-політичного лідера?
- Чи вміщують складені вами портрети лідерів ті характеристики, які можна було б віднести до маскулінного (чоловічого) типу? Прошу вибрати і вписати їх з обох портретів на окремий ватман під назвою «Маскулінний тип» (слідкуйте, що характеристики не повторювалися).
- Чи вміщують складені вами портрети ті характеристики, які можна було б віднести до маскулінно/фемінного (андрогінного) типу і вважати універсальними як для лідера-чоловіка, так і для лідерки-жінки? Прошу вибрати і вписати їх з обох портретів на окремий ватман під назвою «Андрогінний тип» (слідкуйте, що характеристики не повторювалися).
- А які характеристики увійшли до антипортрета політичного лідера? Випишіть їх з обох портретів на окремий ватман під назвою «Невизначений тип» (слідкуйте, щоб характеристики не повторювалися).
- Лідер з якими рисами має більші шанси індивідуального самовираження та успішного лідерства: маскулінного чи андрогінного типів? У чому це виявляється?
- Наведіть приклади світових лідерів обох статей маскулінного типу.
- Наведіть приклади світових лідерів обох статей андрогінного типу.

Висновок: Поєднання маскулінних та фемінінних рис в андрогінному типі розширює можливості індивідуального самовираження і чоловіка, і жінки – політичних лідерів, урізноманітнює та збагачує репертуар моделей їхньої ґендерної поведінки. Важливо, щоб у свідомості молоді сформувався образ сучасного політика, лідера нового типу, якому притаманні гуманоцентричні орієнтири, який орієнтований не на силові методи політичного впливу, а на ініціювання та втілення гуманістичних методів політичного регулювання, еґалітарність, дипломатичність, компромісне розв’язання проблем внутрідержавного та міжнародного рівнів.

Матеріали тренеру. З досвіду роботи зазначимо, що ґендерний портрет лідера-чоловіка частіше вимальовується з переважаючими маскулінними якостями і рідше – з андрогінними. Ґендерний портрет лідера-жінки у більшості випадків вимальовується з андрогінними якостями і рідше – з маскулінними. Окрему групу склав ґендерний образ несправжніх, «підставних» політичних лідерів незалежно від статі з невизначеним, розмитим типом поведінки та негативно фемінінними характеристиками. Прикметно, що в останню групу не увійшли негативно маскулінні якості, а лише негативно фемініні.

Маскулінний тип	Маскулінно-фемінний (андрогінний) тип	Невизначений, розмитий тип
<p>лідери-чоловіки і лідери-жінки демонструють типово маскулінні характеристики: силу, домінування, владність, агресивність, завоювання позицій, безкомпромісність, незалежність, високий статус, фінансову забезпеченість, інтелект (раціональність, схильність до планування, стратегічність мислення, прогнозування), незламність, вольові якості, ригідність, твердість характеру, принциповість, готовність до нововведень та змін, упевненість у собі, вміння за необхідності нав’язати свою позицію, авторитарність, вміння бути самим собою, відсутність страху ризикувати, корисливість у налагодженні і підтриманні стосунків, вміння діяти в ситуації конфлікту та загрози ризику, уміння справляти враження, брак естетичного смаку у підборі засобів самовираження.</p>	<p>лідери-чоловіки і лідери-жінки демонструють як позитивні маскулінні характеристики: відповідальність, компетентність, впевненість у своїй місії, інтелект (раціональність, розсудливість, стратегічне мислення, прогнозування), рефлексію, здоровий консерватизм до нововведень, освіченість, незалежність, сміливість), так і позитивні фемініні – асертивність, комунікабельність, гнучкість, дипломатичність, справедливість, терплячість, уміння вирішувати конфлікти, розрядка напружених ситуацій, відмова від амбіцій, тяжіння до стабільності, передбачливість; емпатійність, співчутливість, інтуїція, самопрезентація, естетика самовираження, уміння налагоджувати і підтримувати стосунки, уміння справляти враження.</p>	<p>лідери-чоловіки і лідери-жінки демонструють негативно фемініні характеристики: залежність, пасивність, нерішучість, поступливість, фальшивість, ригідність, непослідовність, дистанційованість, маніпульованість, підпорядкованість чужим сценаріям, невіру у себе, відсутність власної думки, відсутність мотивації, невміння мотивувати інших, невміння прислухатись до критики, неспроможність протистояти тиску, ірраціональність, незнання потреб елакторату, некомпетентність, використання чужих ідей для реалізації власних цілей, брак естетики самовираження, невміння презентувати себе.</p>

Дискусія «Жінки та чоловіки як політичні лідери»

Слово тренера. Будучи освіченою та економічно активною частиною населення, українські жінки не мають ані належного представництва, ані повноважень у політичній сфері. За Індексом ґендерної рівності (Gender Equality Index), що відображає такі аспекти людського розвитку, як репродуктивне здоров'я, економічний статус та розширення прав і можливостей жінок у порівнянні з чоловіками, Україна посідала станом у 2014 році 83-тє місце зі 150 країн. Такі низькі показники України мали б стимулювати державу до подолання наявної ґендерної нерівності.

У Звіті із глобального ґендерного розриву 2014 р. (Global Gender Gap Report 2014), що готується Світовим економічним форумом, вимірюється величина ґендерного розриву у чотирьох важливих сферах нерівності між чоловіками та жінками: економічна участь, рівень освіти, політичне представництво та сфера здоров'я. У 2014 році Україна посідала 56 місце із 142 досліджуваних країн. В Україні найгіршою є ситуація із політичною компонентою.

У ході дискусії спробуємо відшукати перепони на шляху українських жінок на політичний олімп та виявити ваші власні уявлення про зміст і способи формування привабливого образу жінки-політичної лідерки та чоловіка-політичного лідера. Дискусія передбачає атмосферу колективного пошуку істини, яка народжується в обговореннях, процесі вільного обміну думками, доказу точки зору, аргументації власної позиції.

Орієнтовні питання для дискусії:

1. Чи легко українській жінці зробити політичну кар'єру?
2. Чи може жінка без перешкод зайняти керівну посаду в органах виконавчої влади і управління?
3. Чи можуть українські жінки реально впливати на прийняття політичних рішень і брати активну участь в їх реалізації?
4. Що заважає жінкам брати активнішу участь у політичних процесах?
5. Чи завжди кількісний показник жінок у владних структурах засвідчує перемогу демократії та ліквідацію дискримінації за ознакою статі?
6. Що вам подобається у жінках-політиках та у чоловіках-політиках?
7. Що є неприпустимим для жінок-політиків та чоловіків-політиків?
8. Чи однаковим є лідерський стиль поведінки чоловіків та жінок?
9. Чи однаково ефективно виконують лідерські ролі чоловіки та жінки?
10. Яка інформація про особистість чоловіка та жінки політиків є важливою для створення привабливого образу лідера?

Рекомендації тренеру: Дискусії якнайповніше реалізують суб'єктний, особистісний підхід у процесі засвоєння ґендерних знань, оскільки учасники в той чи інший спосіб включаються в «групове» мислення і разом з усіма роздумують, міркують над аргументами «за» і «проти». Дискусія не припускає обов'язкове прийняття будь-яких рішень-консенсусів. Її мета – навчити учасників логічно висловлювати свою точку зору. Зміст питань може змінюватись залежно від ходу дискусії. Тренер має відрізнити факти від оцінних ставлень, використовувати контраргументацію і допомагати будувати спростування. Спілкування не

спрямоване на оцінку правильності відповіді, важлива активізація учасників, обґрунтоване доведення «свого бачення правди», пояснення власного вибору.

Інформування з елементами інтеракції «Політична канва України та світу крізь призму ґендеру»

[1; 2; 3; 4]

Слово тренера. Важко знайти сферу людської діяльності, таку ж обтяжену стереотипами, як політика. Сучасна українська політика потребує формування нового типу політичного лідера – жінки та чоловіка, що поєднує позитивні «жіночі» та «чоловічі» управлінські якості.

Такий лідер – досвідчена, далекоглядна людина, смілива та відповідальна особистість, здатна до аналізу й прогнозування, яка є авторитетом для соціального оточення, яка володіє природними і інтелектуальними можливостями впливу на нього, вміє об'єднати маси (в межах країни, регіону, міста, селища) задля реалізації значущої для усіх ідеї.

Доступ жінок у політику, зокрема у велику, в Україні та в багатьох країнах світу залишається і на сьогоднішній день фактично закритим. Тіто Йосип Броз, президент Югославії, колись сказав: «Зазвичай, я не довіряю жінкам, які втручаються у політику». Маргарет Тетчер йому відповіла: «Я не втручаюсь у політику, я і є політика».

Жінки активно намагаються знайти своє місце у розбудові держави та сучасного українського та світового політикуму. У демократичних країнах створені рівні умови для участі жінок у політиці. Мадлен Олбрайт наголошувала: «Кожна країна заслуговує на найкращих лідерів, а це означає, що жінки повинні отримати можливість конкурувати на політичній арені. Не даючи їм можливості змагатися на виборах, країни самі себе позбавляють великої частини талановитих лідерів».

Жіноцтво проклало собі шлях у політику у ході тяжкої та тривалої боротьби, на протязі якої постійно доводило чоловікам, що має здібності та сили робити «так само, як й чоловіки»: змагатися, приймати рішення, нести відповідальність.

– Яких жінок-світових політичних лідерів ви можете назвати та чим вони прославилися?

Багато жінок зробили вагомий внесок у політичну палітру своїх держав. Яскравими є політичні портрети жінок-лідерів світу: Є. Тодор, І. Ганді, М. Тетчер, Г. Меїр, А. Меркель. Помітний слід як глави урядів залишили: Голда Меїр в Ізраїлі, Беназір Брутто в Пакистані, Гру Харлем Брудланд у Норвегії.

Матеріали тренеру.

Голда Меїр – одна з засновників держави Ізраїль, 4-й прем'єр-міністр Ізраїлю 1969-1974 рр.

Індіра Ганді – прем'єр-міністр Індії 1966-1977 р.р. Провела активні економічні реформи. Завдяки їй підвищився імідж країни на міжнародній арені. Цього мудрого політика прозвали совістю нації.

<i>Маргарет Тетчер</i> – уперше в історії Великої Британії стала прем'єр-міністром, обіймала цю посаду три терміни (1979-1990 рр.). Здійснила ринкові реформи. Проводила жорстку і тверду політику, що отримала назву «тетчеризм». Була названа «залізною леді».
<i>Ангела Меркель</i> – найвпливовіша жінка-політик світу за останні 3 роки за версією журналу «Forbes». У 51 рік стала першою жінкою на посаді канцлера Німеччини. Вправно керує країною. За освітою фізик.
<i>Мадлен Олбрайт</i> – у 1997-2001 р. держсекретар США, перша в історії країни жінка на посаді глави американської дипломатії.
<i>Кондоліза Райс</i> – 66-й держсекретар США, наступниця Мадлен Олбрайт. 2001-2005 роки – радник президента з національної безпеки, у 2004 та 2005 роках визнана журналом «Forbes» найвпливовішою жінкою світу.
<i>Гілларі Клінтон</i> – американський політик, 67-й держсекретар США, сенатор від штату Нью-Йорк (2001–2009 рр.). У 2008 та 2016 роках висувалась на посаду президента США від головної політичної партії. У 2016 році, змагаючись із Трампом у ході президентських виборів, набрала 215 голосів вибірників (проти 276 у Трампа).
<i>Юлія Тимошенко</i> – український політик, 10-й та 13-й Прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністр України з питань паливно-енергетичного комплексу (1999–2001). Одна з лідерів «Помаранчевої революції» 2004, лідер партії «ВО «Батьківщина» та блоку Юлії Тимошенко. Перша жінка-Прем'єр-міністр в історії незалежної України. Кандидат економічних наук.

– Які вам відомі жінки-лідери, котрі були чи є діючими президентами країн?

Матеріали тренеру. Першою жінкою-президентом у світі стала Віґдіс Фіннбоґадоттір в Ісландії. Жінки були президентами (колишніми і діючими) таких країн: Ісландія, Фінляндія, Латвія, Швейцарія, Норвегія, Ірландія, Ісландія, Хорватія, Філіппіни, Індонезія, Шрі Ланка, Панама, Ліберія, Чилі, Бразилія, Китай, Корея, Нікарагуа, Аргентина, Мальта, Гайяна та ін.
<i>Віґдіс Фіннбоґадоттір</i> – перша у світі жінка-президент, четвертий президент Ісландії упродовж чотирьох каденцій з 1980 р. по 1996 р. До цього працювала в сфері культури: у 1972-1980 р.р. керувала Театром Рейк'явіка, у 1976-1980 р.р. була членом дорадчого комітету Північної Ради з питань культури. Після завершення четвертої каденції очолила кафедру Ради жінок-світових лідерів при Гарвардському університеті. Є Послом Доброї Волі ЮНЕСКО.
<i>Елен Джонсон-Серліф</i> – перша жінка-президент на Африканському континенті – у Ліберії. Отримала науковий ступінь у Гарварді, працювала на посаді помічника міністра фінансів, стала міністром. За критику режиму була видворена з Ліберії. У вигнанні стала віце-президентом африканського відділення «Сіті-банку», народила 4 синів, повернулася до Ліберії і стала президентом.
<i>Тар'я Халонен</i> – Фінська соціал-демократ у лютому 2000 року у віці 57 років стала першою жінкою-президентом Фінляндії. Колишня міністр соціального захисту та охорони здоров'я (1987-1990р.р.), міністр юстиції (1990-1991р.р.), міністр закордонних справ (1995-2000р.р.), політик прославилася прямою манерою спілкування і незалежним стилем. Феміністка й пацифістка, юрист, прихильниця Че Гевари й захисниця прав сексуальних меншин. Руда у країні блондинок.
<i>Пратібха Патіль</i> – стала президентом Індії у 72 роки. У минулому королева краси свого коледжу. Була не лише депутатом і міністром, а й народила та виростила сина й дочку. А ще Пратібха – верховний головнокомандувач.
<i>Мері Макеліс</i> – стала президентом Ірландії у 46 років і пробула 14 років на цій посаді. У 24 роки стала наймолодшим професором у престижному університеті Дубліна. Мері – єдиний за всю історію Ірландії політик, який набрав максимум голосів.

Даля Грібауйскайте – стала президентом Литви у 47 років, безпрецедентно набравши під час виборів 69,05% голосів. Економіст за освітою і справжній поліглот – знає литовську, англійську, російську, польську і французьку. Має чорний пояс з карате.

Корасон Акіно – президент Філіппін з 1986 по 1992 рік. Була домогосподаркою, виховувала п'ятьох дітей. Її чоловік, видатний політик, опозиціонер чинної влади був арештований і висланий з країни та убитий. Після цих трагічних подій Корасон підтримали в її бажанні зайняти посаду президента. Вона з успіхом керувала країною, незважаючи на численні спроби перевороту (сім разів за два роки).

Мішель Бачелет – у 2006 році стала єдиною жінкою-президентом в історії Чилі. Отримала диплом лікаря в Чилійському університеті, працювала в дитячому госпіталі. Її політична кар'єра розпочалася з 1990 року, коли вона займалася консультуванням у Всесвітній організації охорони здоров'я. Через чотири роки отримала посаду в міністерстві. У 2000 році стала міністром охорони здоров'я, а в 2002 р. – міністром оборони.

– *Чи відомо вам, яким є представництво жінок у національних парламентах світу?*

Матеріали тренеру. Представництво жінок у національних парламентах країн Європи (членів ОБСЄ) на 1 листопада 2015 року становило 25,9%, у світі загалом – 22,6%, а в Верховній Раді України сьогодні лише 12,1% жінок. Згідно статистики Inter-Parliamentary Union, максимальну кількість жінок у парламенті мають не європейські країни. Наприклад, станом на грудень 2015 року перші десять місць за кількістю жінок у парламенті займали Руанда (63,8%), Болівія (53,1%), Куба (48,9%), Сейшелли (43,8%), Швеція (43,6%), Сенегал (42,7%), Мексика (42,4%), ЮАР (42,0%), Еквадор (41,1%), Фінляндія (41,5%). Протягом понад півстоліття існування парламентаризму в світі лише 77 разів жінка була обрана головною в парламенті або в якійсь з його палат. Це відбувалося лише в 41 країні з 186, де діють законодавчі інститути; 7,5% становлять жінки серед президентів або спікерів парламенту.

У 1990-ті роки Швеція стала першою країною в світі, яка досягла рівності 50:50 в парламенті, задовго до того, як прем'єр-міністр Канади Джастін Трюдо викликав хвилю ажіотажу, зробивши те саме у 2016 році. Швеція послідовно підтримувала цей рівень представництва жінок протягом тривалого часу і досі пишається паритетним парламентом. За даними міжпарламенського союзу загалом в Європі за жіночим представництвом лідирують скандинавські країни, а саме Швеція, Фінляндія, Ісландія, Норвегія та Данія. Жодна з цих країн не користується системою зарезервованих для жінок місць у парламенті, існують лише добровільні партійні квоти.

Частка жінок у парламенті України у 1998 р. становила 8,1 %, у 2002 р. – 5,1%, у 2006 р. – 8,2%, у 2007 р. – 8,5%, 2011 – 11,1%, а у 2015 році – 12,1%. Це втричі менше, ніж Україна обіцяла мати в 2015 році в рамках Цілей розвитку тисячоліття. Безумовно, це порушення прав людини, тому що населення України представлено і жінками, і чоловіками майже в однаковій кількості, а серед виборців жінок більше 60%, тому потрібно, щоб інтереси обох статей були однаково представленими в парламенті.

– *Чи мають змогу українські жінки брати активну участь в політичному житті країни?*

Матеріали тренеру. Жінки готові брати участь у політиці, але часто потребують заохочення та підтримки. Заохочуючи жінок до участі у виборах, партії зможуть закласти фундамент для використання професійного, інтелектуального та особистісного потенціалу жінок, внесення до політичного порядку денного нових тем, прийняття більш виважених рішень, що враховують потреби та інтереси всіх громадян.

При формуванні парламентських комітетів та офіційних делегацій ВРУ не дотримано принципу паритетності та рівності участі чоловіків і жінок. До прикладу, у дев'яти з двадцяти семи комітетах Верховної Ради України станом на жовтень 2016 року повністю відсутнє представництво жінок, через що вони практично усунуті від розгляду та прийняття рішень щодо багатьох ключових питань.

На жаль, представництво жінок у Тернопільській міській раді за результатами виборів 25 жовтня 2015 року складає всього 16,7% (а у Львівській – 25%), в Тернопільській обласній раді – 14,1% (а у Хмельницькій – 21,4%). До обласних рад найбільше жінок-депутатів провели такі партії: Об'єднання «Самопоміч» – 28,8%, УКРОП – 19%, Відродження – 18,1%, Радикальна партія Олега Ляшка – 16,7%, «Свобода» – 16%, «Опозиційний блок» – 14,4%, «Батьківщина» – 13,2%, Блок Петра Порошенка «Солідарність» – 9,4%.

Дуже позитивним є те, що у Верховній Раді України активно працює Міжфракційне депутатське об'єднання «Рівні можливості» (МФО «Рівні можливості»). Це добровільне об'єднання народних депутатів України, що представляють різні фракції Верховної Ради, яке утворене з метою покращення становища жінок у суспільстві, активізації суспільного діалогу щодо забезпечення ґендерної рівності в різних сферах суспільно-політичного життя. МФО «Рівні можливості» співочолюють Альона Бабак (Самопоміч), Світлана Войцеховська (Народний Фронт), Марія Іонова (БПП) та Олена Кондратюк (Батьківщина).

– Якими є причини, що перешкоджають просуванню жінок у політику?

Матеріали тренеру. Можна виокремити чинники, що діють не лише в Україні, але й в усьому світі:

- 1) Ґендерні відмінності політичної соціалізації, що обумовлюють слабку мотивацію жінок до політичної активності (батьки, вчителі, викладачі не дають настанов і не націлювали дівчат на політичну кар'єру);
- 2) Брак ресурсів, якими володіють жінки (найважливішими є час, кошти, досвід). «Подвійна», а іноді і «потрійна» зайнятість не залишає жінкам достатнього часу або енергії для громадсько-політичної діяльності.
- 3) Домінування у масовій свідомості ґендерних стереотипів-міфів («Політика – не жіноча справа», «Жінка, яка прагне влади, стає одинокою», «Жінки в політиці можуть бути лише закулісними фігурами», «Будуючи політичну кар'єру, жінка втрачає жіночність», «Сім'я і політична кар'єра жінки – не сумісні»;
- 4) Жінки в середньому набагато пізніше, ніж чоловіки, починають піклуватися про особисту кар'єру, втрачають ініціативність, незалежність, рішучість і самостійність;
- 5) Жінки-потенційні лідери позбавлені доступу до інформації та мають мало можливостей повчитися у політичних лідерок своєї статі, які займають більш високі посади;
- 6) Політичні партії не використовують великий потенціал жінок (н-д, згідно даних у ЗМІ, на посаду київського міського голови з 29 кандидатів претендувало лише чотири жінки: А. Білоус («Відродження України»), Л. Богаченко («Жінки України»), Н. Новак («Громадянська позиція») та Т. Монтян («Спільна дія»); загалом в Україні серед кандидатів на посаду мерів жінки на рівні обласних центрів становили 16%, на рівні міст обласного значення – 13%, а на рівні міст районного значення – 12%).

Рекомендації тренеру. Інформування передбачає демонстрацію певного явища ґендерного характеру з позиції наукового вивчення взаємопов'язаних його сторін та їх проявів у реальному житті. Залежно від часу, відведеного на інформування в структурі тренінгу та якісного складу групи, тренер самостійно обирає дозовану інформацію. Кожен новий етап інформування передбачає насамперед актуалізацію опорних

знань студентів/студенток та з'ясування обсягу і складності інформації, затребуваної аудиторією. У ході інформування варто використовувати мову фактів, переконливі статистичні дані, ілюстрації до матеріалу, яскраві приклади із життя, мультимедійні презентації, фото- й відеоматеріали. Тренеру доцільно робити висновки до кожного окремо закінченого етапу інформування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерний моніторинг місцевих виборів 2015 в Україні : Аналітичний звіт [виконаний ВГО «Жіночий консорціум України» у партнерстві із Міжнародним інститутом демократії і підтримки виборів (IDEA)]. – К., 2015.
2. Гендерна політика та інституційні механізми її реалізації в Україні. Національний огляд виконання Україною Пекінської декларації та Платформи дій і заключних документів Двадцять третьої спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН / укладач : Корюкалов М. – К., 2014. – 120 с.
3. Особливості просування жінок у політику в Україні: Аналітичний звіт / Київський інститут гендерних досліджень, ВГО «Жіночий консорціум України». – К., 2013.
4. Усанова Л. Гендерні стереотипи та проблеми лідерства / Л. Усанова, М. Нестеренко // Філософські обрії. – 2015. – №33. – С. 98–106.

Оксана Кікінежди,

доктор психологічних наук, професорка,
завідувачка кафедри психології,
провідна наукова співробітниця,
директорка Науково-дослідного центру гендерної освіти і
виховання учнівської та студентської молоді
НАПН України – ТНПУ імені Володимира Гнатюка

ГЕНДЕРНИЙ МЕЙНСТРІМІНГ У ВНЗ: СТАНОВЛЕННЯ ЕГАЛІТАРНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Пріоритетами розбудови відкритого і стабільного громадянського суспільства в Україні є базові демократичні цінності цивілізаційного поступу світової спільноти, що актуалізує проблему системної імплементації гендерного підходу в освітньо-виховний простір як засадничого у створенні недискримінаційного середовища з врахуванням вікової та етнокультурної специфіки, впровадження кращих практик соціального партнерства навчальних закладів, родин, громадськості, розвитку паритетних стосунків у батьківсько-дитячій та педагогічній взаємодії, що дасть можливість деконструкції патріархальних гендерних стереотипів у свідомості молоді, формування неупередженого ставлення до здібностей та статусу людини незалежно від її статевої належності, орієнтації на найповнішу самореалізацію особистості в освоєнні будь-яких сфер людської життєдіяльності з врахуванням ментальності українського етносу.

Система вищої освіти є важливим агентом гендерної соціалізації молодих людей, яка може будуватись на принципах рівноправ'я статей,